

VERSLAG

Vergadering:	Commissie Borging Energieakkoord, nr. 13
Datum en tijd:	1 november 2016, 10.30 uur
Plaats:	SER-gebouw te Den Haag
Aanwezig:	Nijpels (voorzitter), Bokhoven, Bos, V.d. Bosch, Brandligt, De Bruijn, Burgman, Demmers, Van Dril, Droste, Eijer, Van Engelen, Van der Gaag, Van Gastel, Van Goudoever, Groot Wassink, Grunfeld, Hamer, Van Hooijdonk, Jurjus, Keulen, Kuin, Lak, Lazeroms, Merckx, Ouwehand, Pepers, Rats, Roest, Van Ruiten, Timmers, Van Tongeren, De Vries (VNG), Wagenaar, Werther, Wijdoogen, Wijnhoven, Zeestraten, Zomer
Gasten:	Agendapunt 2:Fennema (Gasunie), Voorhorst (Tennet), Pijlman (Hanzehogeschool Groningen), Agendapunt 6: Hekkenberg (ECN), Hammingh (PBL), Agendapunt 7: Van Schelven (KWINK groep)
Secretariaat:	Hamer, De Haan, Weterings, Westenberg, Van der Wijst, Rensen (notulist)

1. Opening

De *voorzitter* opent de vergadering en heet de aanwezigen welkom.

2. Lancering Energy App (korte toelichting)

De *voorzitter* heeft in 2014 richting de netwerkbedrijven en de energiebedrijven de wens geuit voor een Energy App. De app maakt het mogelijk om de verrichtingen van de hernieuwbare energieproductie in real time te volgen. In samenwerking met de Hogeschool Noord-Nederland is er een mooi product tot stand gekomen.

Presentatie van de app

Mevrouw *Westenberg* interviewt de heren Fennema (Gasunie), Jurjus (Netbeheer Nederland), Visser (Hogeschool Noord-Nederland), en Voorhorst (Tennet).

De heer *Visser* is de geestelijk vader van de app. Op basis van bestaande modellen voor moeilijk meetbare gegevens is er een model gemaakt voor het meten van wind, zon en biogas. Het is lastig om wind en zon te meten omdat dit weersafhankelijk is. Daarom is er een model gemaakt die een relatie legt tussen de gegevens van het KNMI en de opgestelde vermogens, inclusief de verdeling daarvan over Nederland.

In deze app is een realtime verbinding met het KNMI waardoor gegevens over wind- en zonkracht beschikbaar zijn. De app levert een goed inzicht in de productie van zon- en windenergie. Biogas is minder weersafhankelijk en dus een stabiele vaste lijn.

Mevrouw *Westenberg* vraagt waarom deelname voor een hogeschool belangrijk is. Volgens de heer *Visser* is hernieuwbare energie voor studenten moeilijk te duiden. Er is behoefte aan goede, accurate gegevens. Die gegevens worden gebruikt voor het onderwijs en voor het toegepaste onderzoek.

In een kamerbrief eerder dit jaar noemde de minister de netwerkbedrijven de spil in de Energietransitie. Mevrouw *Westenberg* vraagt of dat ook inderdaad zo is.

Volgens de heer *Jurjus* staan de netwerkbedrijven aan het front van de energietransitie. De impact van zonne-energie en (lokale) windparken wordt het eerst gesignaleerd door de netwerkbedrijven. Dat stelt hen in staat om op een goede manier gebruik te maken van die gegevens voor bijvoorbeeld gemeenten en energiebedrijven. Een aantal jaren geleden is dan ook het besluit genomen om zoveel mogelijk van die data op te halen en beschikbaar te stellen. Deze app is daar een mooi product van.

Met deze app maakt Nederland de grote veranderingen in de energietransitie voor een groot publiek zichtbaar. Mevrouw *Westenberg* vraagt waarom het voor TenneT zo belangrijk is om hieraan mee te werken.

De heer *Voorhorst* licht toe dat het voor TenneT om twee redenen belangrijk is. Ten eerste wil TenneT de transitie naar duurzame energiesystemen faciliteren, onder andere door het aansluiten van duurzame opwekkingsbronnen. De tweede reden was het inzichtelijk maken van fluctuaties van de bestaande duurzame energiebronnen. Bijvoorbeeld de fluctuaties die er zijn bij veel of weinig zon en wind. De jaarlijkse energiebalans geeft mooie cijfers, maar dat brengt wel uitdagingen met zich mee. De app kan behulpzaam zijn om dat inzichtelijk te maken.

De app laat zien hoe slimme dataverwerking kan bijdragen aan de optimale inzet van duurzame energie. Mevrouw *Westenberg* vraagt of daar voorbeelden van zijn.

De heer *Fennema* vindt het vanuit de Gassector belangrijk dat de feiten bekend zijn. De doelstellingen zijn een enorme uitdaging en daarom zijn de feiten belangrijk. Er is bijvoorbeeld een grote fluctuatie in elektriciteitsopwekking door windparken op Zee. Op de bètaversie van de app was hedenochtend te zien dat er nog geen zon en wind was. Biogas kan daarbij helpen want dat is eenvoudig op te slaan. Daar waar nog geen zon en wind is, stelt biogas in staat om toch in de energiebehoefte te voorzien. Daarom is het belangrijk om te laten zien dat het energiesysteem naar elkaar toegroeit. De app toont alle beschikbare natuurlijke bronnen.

De app wordt online gezet.

De *voorzitter* is content met de app. Spreker vraagt wat er aan een volgende versie wordt toegevoegd.

In de app staat een deel van de duurzame bronnen. Er zijn meer bronnen zoals bijvoorbeeld de open haard thuis. De Hanze Hogeschool heeft daar volgens de heer *Visser* ook modellen voor en er kan berekend worden hoe duurzaam het allemaal al is. Vorige maand was het een halve procent duurzamer dan vorig jaar in die maand. Spreker zou die andere bronnen ook aan deze app willen toevoegen.

Aan deze app is volgens de *voorzitter* niet meebetaald door het ministerie van Economische Zaken (EZ). Deze app is betaald door Netbeheer Nederland, Gasunie, TenneT, de Hanze Hogeschool en de SER. De volgende versie zal door EZ worden betaald. Spreker dankt de heren voor de app en hoopt dat deze zal bijdragen aan het debat op basis van feiten en cijfers.

3. Mededelingen

De heer *Van der Gaag* deelt mede dat VNG, IPO en Waterschappen bij de Nationale Klimaatconferentie een aanbod hebben gedaan om voor 2035 vijftig procent energie-

neutraal te worden en in 2050 honderd procent. Dat is samengevat in een document dat via de website te downloaden is.

De *voorzitter* deelt mede dat I&M een brochure heeft uitgebracht. De brochure beschrijft alle beloften die in Rotterdam zijn gedaan. Bezien zal worden in welke mate die beloften (deels) al zitten in de afspraken uit het Energieakkoord.

Over de conferentie meldt spreker dat dit een groot succes was. De conferentie heeft bijgedragen aan het besef om niet meer te spreken *of* het klimaatprobleem wordt aangepakt, maar vooral *dat* het wordt aangepakt. Hierbij merkt spreker wel op dat de stappen die na maart 2017 genomen moeten worden aanzienlijk zwaarder zullen zijn dan dat wat de Borgingscommissie de afgelopen jaren heeft gedaan om de percentages veertien en zestien procent alsmede de honderd PJ te bereiken.

Mevrouw Van Gastel deelt mede dat op 6 april 2017 het Klimaatverbond 25 jaar bestaat. De leden van deze Borgingscommissie worden van harte uitgenodigd om het congres bij te wonen. Het thema zal zijn: 'aardgasloos denken'.

De *voorzitter* deelt mede dat de Gassector ook een aanbod heeft gedaan. Op dit moment wordt berekend wat dat aanbod oplevert. Dit jaar zal nog overleg plaatsvinden met de Gasunie en de partners uit het Energieakkoord om te bezien of dat een substantiële bijdrage is. Indien dit een substantiële bijdrage blijkt te zijn, dan zal bezien worden hoe dit geïntegreerd kan worden in de mogelijke opdracht van het nieuwe kabinet.

Voor de heer *Van Tongeren* is dit de laatste vergadering. De heer Lak neemt namens Deltalings het lidmaatschap over.

4. Verslag 18 mei 2016 (BEA/0027)

Naar aanleiding van

Op pagina zes heeft Bouwend Nederland aangegeven een breed onderzoek te hebben gedaan onder de bevolking. Er is gekeken hoe eigen-woning-bezitters acteren richting verduurzaming. Daartoe zijn actieplannen ontwikkeld in samenwerking met VNG en de Milieufederatie. Er is tevens aangegeven dat er achttien prominenten zijn aangeschreven met het aanbod om samen te kijken naar de verbetering van de huizen. Een aantal mensen kan gecompimenteerd worden. Toch blijft het ingewikkeld om individuele mensen over te halen het huis (verder) te verduurzamen. Inmiddels heeft een ander lid van deze commissie zich gemeld om hieraan deel te nemen.

Het verslag wordt onder dankzegging vastgesteld.

5. Voortgangsrapportage 2016

De *voorzitter* licht toe dat er ieder jaar in het laatste kwartaal een voortgangsrapportage wordt uitgebracht. De Borgingscommissie geeft daarin een oordeel over de activiteiten van het afgelopen jaar. De rapportage bestaat uit vier elementen. Deel A is een beschrijving van de activiteiten in alle sectoren, deel B is een reactie op de cijfers van de NEV, deel C betreft dit jaar een reactie op de evaluatie van het Energieakkoord en tot slot is deel D een voorbeschuiving op de situatie na de verkiezingen 2017. Of de voorbeschuiving compleet wordt opgenomen in de rapportage is nog niet zeker. Een andere mogelijkheid is om hierover aan het eind van het jaar een additionele brief te maken met het oordeel van de Borgingscommissie richting partijen. Dat vraagt wel wat meer tijd. Op dit moment wordt gewerkt aan een goede beantwoording van het commentaar dat uit de NEV naar voren komt.

Het is de bedoeling om de voortgangsrapportage rond de derde week van november uit te brengen. Het eerste deel is nagenoeg gereed, maar over het tweede deel wordt nog

gesproken. Het is afhankelijk van de snelheid van die besprekingen of de rapportage in de derde week van november uitgebracht kan worden. Na het verschijnen van de rapportage gaat het via de minister naar de Tweede Kamer.

6. Nationale Energieverkenning 2016 Presentatie door Michiel Hekkenberg (ECN) en Pieter Hammingh (PBL)

De *voorzitter* licht het volgende toe. De NEV bestaat uit twee delen. Het eerste deel beschrijft het energiebeleid alsmede de energiesituatie in Nederland. Het tweede deel is de beschrijving van de voortgang van het Energieakkoord. Alle maatregelen tot 1 mei zijn nog meegenomen door de Planbureaus. De maatregelen van na die datum zijn niet meegenomen. Er bestaat dus een gat tussen dat wat in de NEV is vermeld en dat wat aan beleid is besloten. Er is bijvoorbeeld eind april een extra pakket met partijen afgesproken om de veertien procent hernieuwbare energie in 2020 en de energiebesparing van honderd PJ te halen. Die maatregelen zijn maar deels meegenomen in de NEV.

De heer *Hekkenberg* biedt een exemplaar aan de heer Nijpels en mevrouw Hamer aan. De NEV 2016 heeft als motto *Dynamiek in een taai systeem*. De sheets van de presentatie worden geplaatst op de website van het Energieakkoord.

De belangrijkste uitkomsten zijn als volgt. Er is tot 2020 een grotere afname (-23%) in de nationale emissies van broeikasgassen. Het doel voor 2020 met betrekking tot hernieuwbare energie (14%) wordt niet gehaald, maar het doel voor 2023 (16%) is wel in zicht.

Het doel uit het Energieakkoord van decentrale hernieuwbare energie van 40 PJ in 2020 wordt gehaald, maar het Energiebesparingsdoel van 100 PJ in 2020 ligt nog niet binnen bereik. Het Europese doel voor 2014-2020 van 482 PJ ligt wel binnen bereik.

Hernieuwbare elektriciteit ontwikkelt zich de komende jaren sneller, maar hernieuwbare warmte ontwikkelt zich minder snel.

Het netto werkgelegenheidsdoel uit het Energieakkoord van 90.000 fte in 2014-2020 wordt gehaald.

Er zijn relatief kleine stappen voorwaarts gemaakt in het verminderen van het energieverbruik, maar de energievraag blijft wel afnemen.

Vragen en/of opmerkingen naar aanleiding van de presentatie van de NEV

De *voorzitter* dankt de heren voor de presentatie.

De maatregelen om de doelstellingen van veertien procent in 2020 alsmede de energiebesparing van 100 PJ te gaan halen zijn hierin nog niet doorberekend.

De voortgangsrapportage verschijnt pas wanneer duidelijk is dat en hoe die twee openstaande doelen gehaald gaan worden.

Mevrouw *Van Gastel* spreekt als programma manager van het Expertise Centrum Energiebesparing. Het centrum pioniert sinds anderhalf jaar. Gedurende de afgelopen anderhalf jaar is het opgevallen dat in de branche thermische isolatie een besparing van 31 PJ gehaald zou kunnen worden. Dat is substantieel en spreekster vraagt of daar aandacht voor is. Datzelfde geldt, zij het in iets mindere mate, voor stoom en efficiënte aandrijvingen. Dit zijn terreinen waar heel veel PJ's te halen valt. Dat is goed voor het doel om in 2020 een energiebesparing te halen van 100 PJ hetgeen nog niet binnen bereik is.

De heer *Hekkenberg* licht toe dat er rekening gehouden wordt met mogelijkheden, maar dat het toch vooral gaat om de acties die ondernomen worden. Indien op de mogelijkheden beleid is uitgezet of indien het aanwezige potentieel autonoom wordt

ontsloten, dan zal dat een onderdeel zijn van deze realisaties. De in de NEV gerapporteerde 68 PJ is direct aanwijsbaar door acties. Er zijn echter nog meer energiebesparingen die niet tot het getal van 68 behoren.

De *voorzitter* vult hierbij aan dat voor de gehele NEV geldt dat uitsluitend datgene wordt meegeteld wat tot daadwerkelijke resultaten leidt.

De heer *De Vries* constateert dat er afspraken blijken te zijn rond de doelstelling van een 'label C' in kantoren. De vraag is of dat verstandig is. Het zou beter zijn om een steviger ambitie met een realistischer doelstelling te formuleren.

Daarnaast benadrukt spreker de zorgen over de uitvoeringskant. Het toezicht en de handhaving moet ook op orde zijn. De Wet milieubeheer is opgesteld met goede voornemens, de realisatie daarvan had echter nog heel wat voeten in aarde. De realisatie moet ook aan de voorkant georganiseerd zijn. Dat geldt ook voor de doelstelling van label C in kantoren.

De *voorzitter* licht toe dat het wel uitvoerbaar moet zijn, anders wordt het niet opgenomen. De label C-verplichting is opgenomen en doorgerekend. Daarbij is rekening gehouden met de problemen van handhaving. Dat geldt overigens voor het totale Energieakkoord. Overal bestaat het probleem om de handhaving te organiseren. Voor de Wet milieubeheer kan gesteld worden dat het vreemd is dat het bedrijfsleven een wet in een land massaal niet uitvoert. Daarom is er extra geld uitgetrokken voor twintig fte's om de naleving van de wet te realiseren.

De heer *Goudoever* heeft hier weinig aan toe te voegen. Twintig fte's is een harde toezegging en die gaan er komen.

Over de zorgen die er zijn over de label C-verplichting meldt spreker dat er nadrukkelijk naar is gekeken. Het opleggen van die verplichting blijkt geen hindernis te zijn om verdere stappen te zetten.

Er werd aanvankelijk gedacht dat het bedrijfsleven bezwaar zou hebben tegen de label C-verplichting. De *voorzitter* heeft echter vernomen dat een deel van het bedrijfsleven het doel wil stellen om uiteindelijk naar label A te gaan. De tussenstap naar label C zou wellicht anders ingericht kunnen worden om in één keer naar label A te gaan.

Met betrekking tot Wind op land complimenteert de heer *Van der Gaag* branches, provincies en gemeenten die succesvol de processen kantelen. In plaats van een windproject door te drukken, wordt het steeds meer een co-creatie van onderaf. In Tilburg en Nijmegen zijn windprojecten tot stand gekomen zonder één bezwaarschrift. Dat is een mooie prestatie.

Daarnaast noemt spreker het rapport van het CBS van 28 september over de efficiency van Wind op land. De doelstelling die in Brussel telt is het behalen van de PJ's. In het CBS-rapport staat goed nieuws. Het ziet er naar uit dat het met de 6000 megawatt iets minder snel gaat, maar in 2020 zal wel het doel van 54 PJ's uit het Energieakkoord gehaald gaan worden. In 2023 komt dat zelfs nog hoger uit. Spreker is benieuwd of de conclusie van het CBS al is meegenomen in de berekeningen van de NEV.

Voor de berekeningen van de opbrengsten van Wind op land wordt volgens de heer *Hekkenberg* al rekening gehouden met een toenemende productie van nieuwe molens. De conclusie dat 54 PJ wordt gehaald is terug te vinden in de NEV.

De *voorzitter* stelt voor dat de heren Van der Gaag en Hekkenberg hier na afloop van de vergadering verder over spreken.

Spreker complimenteert de provincies. Het Algemeen Dagblad heeft onlangs een enquête gehouden onder de provincies over Wind op land. Acht van de twaalf provincies hebben aangegeven nog veel meer te kunnen realiseren dan de doelstelling op dit moment en

willen verdergaande stappen ondernemen. Twee provincies weten het nog niet en de andere twee zien het nog niet voor zich. Dat betekent dat de provincies na 2020 een nieuwe slag kunnen maken met Wind op land. Acht provincies hebben zich nu al bereid verklaard om die slag te gaan maken.

Mevrouw *Bos* vindt het verheugend dat de NEV 2016 aangeeft dat het netto werkgelegenheidsdoel nog steeds binnen bereik lijkt te zijn. In de NEV staat echter op pagina 179 dat het bereiken van die doelstelling wel een grote onzekerheidsmarge kent. De Taakgroep Arbeid en Scholing van de Borgingscommissie is bezig om de laatste hand te leggen aan een onderzoek waarbij van onderaf wordt gekeken naar die doelstelling. Aan experts in de praktijk is gevraagd hoe zij de werkgelegenheidsdoelen ervaren en die geluiden zijn minder positief. Dat is ook wel logisch want de macro-economische berekening is anders dan de stand van de uitvoering in de praktijk. De praktijk lijkt wat achter te lopen. Eind november worden de uitkomsten van dat onderzoek verwacht. In dit verband wordt ook in de voortgangsrapportage bepleit om waakzaam te blijven want de werkgelegenheidsdoelen worden niet vanzelf gehaald. Spreekster vraagt een toelichting.

De heer *Hammingh* licht toe dat bij de besparing een vrij brede range van 33 tot 39 PJ is aangehouden. Dat relateert in deze berekeningen aan die werkgelegenheidsonzekerheid. Er is tevens een vertraging geconstateerd in het werkgelegenheidseffect. De heer *Van Dril* vult hierbij aan dat er een extra onzekerheid bij de werkgelegenheid zit. Het is namelijk niet duidelijk of de werkgelegenheid in Nederland of in het buitenland terecht komt. Tevens is er de onzekerheid van verdringing. De vakbond blijft alert, aldus mevrouw *Bos*.

Mevrouw *Van Noordam* heeft een vraag met betrekking tot de CO₂-reductie. In 2020 komt dat uit op twaalf en een half procent hernieuwbare energie. In 2023 wordt dat ingehaald met zestien procent. Tegelijkertijd wordt geconcludeerd dat er vanaf 2020 een stagnatie optreedt in de CO₂-reductie. De vraag is of al die extra hernieuwbare energie slechts één procent CO₂-reductie gaat opleveren.

Het is volgens de heer *Hekkenberg* een belangrijk effect dat tussen 2020 en 2023 te verwachten valt. Er zal namelijk een omschakeling plaatsvinden van de import van elektriciteit naar de export van elektriciteit. Een groter deel van de geproduceerde elektriciteit in Nederland vloeit af naar het buitenland.

In dat geval is mevrouw *Van Noordam* wel benieuwd waar die aannames vandaan komen. De kolenprijs wordt lager en de vraag is waarom er dan minder kolen geproduceerd worden. Het reduceren van CO₂ door import wordt vergeleken met een waterbedeffect. Spreekster is benieuwd hoe dat in deze studie wordt meegenomen.

Het waterbedeffect geldt volgens de heer *Hekkenberg* niet voor de nationale boekhouding op Nederlands grondgebied. De emissies die in het buitenland plaatsvinden om Nederland van stroom te voorzien, zitten niet bij het Nederlandse emissiesaldo. Dat vindt mevrouw *Van Noordam* goed nieuws.

Over de aannames meldt de heer *Hekkenberg* het volgende. In de NEV wordt gebruik gemaakt van een model dat de Noord-West-Europese elektriciteitsmarkt modelleert. Dat model brengt alle centrales en connecties in Nederland en omliggende landen in kaart. Op basis van een marktmodel wordt berekend welke centrales wel of niet in productie komen bij een bepaalde vraag. Het effect dat zich laat zien komt doordat er in eerste instantie in Duitsland veel hernieuwbare energie staat opgesteld en daar komt ook veel productie uit. Op het moment dat de kerncentrales in Duitsland gaan sluiten, kunnen de

concurrentieverhoudingen tussen Nederland en Duitsland gaan schuiven. Op dat moment wordt het voor Nederlandse kolencentrales gunstiger om meer te produceren.

De heer *Wijnhoven* mist in de samenvatting het niet realiseren van het eerste doel, zijnde een besparing van 35 PJ in 2016.

Daarnaast brengt spreker een column van de heer Hekkenberg onder de aandacht. De column verscheen twee dagen na de verschijning van de NEV. De heer Hekkenberg stelde dat er geen reden is tot feestvreugde. De absolute opgave blijkt vele malen groter te zijn omdat in 1990 meer uitstoot was dan verwacht.

De heer *Hekkenberg* licht hierover het volgende toe. De uitstoot in 1990 blijkt hoger dan eerder werd gedacht. Door de bijstelling van de Global Warming Potentials en de Energiebalans is er tien of elf megaton bij het cijfer van 1990 bijgekomen. De reductie is nu bepaald op 23 procent ten opzichte van de 1990 waarde. Dat is dus een hoger percentage dan eerder gedacht. De optelsom van wat in de jaren 1990 tot 2020 is of wordt uitgestoten, komt nu echter hoger uit dan wat voorheen werd gedacht. Enerzijds kun je dus verheugd zijn dat de uitstoot harder naar beneden gaat dan gedacht, maar anderzijds blijkt dat je van veel verder moest komen. Dat zet wel een domper op de feestvreugde.

Een analyse geeft volgens de heer *Bokhoven* aan dat er door meer import minder CO₂-uitstoot is. Een studie van TenneT geeft aan dat er na 2020 meer geïmporteerd gaat worden. De cijfers geven echter aan dat er meer CO₂ wordt uitgestoten omdat er meer geproduceerd zou worden in Nederland. Dat is in conflict met de recente informatie van TenneT. Spreker vraagt of er wel voldoende afstemming is geweest tussen de jaarlijkse voortgangsrapportage van TenneT en de cijfers van de NEV.

Over de modeluitkomsten van de NEV is volgens de heer *Hekkenberg* niet met TenneT gecommuniceerd. Er worden wel in gezamenlijkheid studies uitgevoerd. Het is van belang om van elkaar te leren en te kijken hoe de elektriciteitsmarkt het best te modelleren is. Het is duidelijk dat de elektriciteitsmarkt een onzekere factor is in dit geheel. Het kan ook anders uitpakken op het moment dat er andere aannames worden gedaan. Dat is in wezen ook een deel van de verklaring waarom deze NEV een ander beeld laat zien dan de vorige NEV. In de vorige NEV is hetzelfde model gebruikt, maar met andere aannames over prijzen en interconnecties. Daardoor is er een ander beeld ontstaan. Volgend jaar kan dat ook weer anders uitpakken.

De heer Zomer meldt dat de brancheorganisatie voor energiecorporaties het *Offensief lokale duurzame energie* heeft uitgebracht. Daarin staat heel duidelijk dat er een ontwikkelingsfaciliteit wordt ingesteld om een versnelling te geven aan meerdere projecten o.a. met betrekking tot de 6000 megawatt. In Tilburg, Limburg en Gelderland wordt het beleid gekanteld. In de NEV staat echter dat de bijdrage van energiecorporaties beperkt is.

Spreker vraagt waarom hier geen verwijzing over is opgenomen.

Voor zover dat vóór 1 mei bekend was, is het volgens de heer *Hammingh* opgenomen. De heer Zomer merkt nog op dat het qua megawatt bescheiden is, maar qua beleid en versnelling cruciaal.

De *voorzitter* dankt de heren voor hun komst en presentatie.

7. Evaluatie Energieakkoord: Presentatie door Rogier van Schelven (KWINKgroep)

In de voortgangsrapportage wordt, naast de reactie op de NEV, ook een reactie gegeven op de evaluatie van het Energieakkoord. In overleg met de minister is voor de evaluatie

een onafhankelijk bureau aangesteld zijnde de KWINKgroep. Het proces is begeleid door een Begeleidingscommissie waarin de voornaamste partijen in het Energieakkoord vertegenwoordigd waren.

De presentatie door de heer *Van Schelven* gaat in op de belangrijkste conclusies en aanbevelingen uit het evaluatieonderzoek over de periode 2013 tot 2016. De sheets van de presentatie worden geplaatst op de website van het Energieakkoord.

De bevindingen hebben met name betrekking op systeemniveau. Om meer door te dringen tot de werking van het akkoord is er ook gekeken naar het uitvoeringsniveau door de individuele clusters van maatregelen.

Gebleken is dat de aanpak voldoet om de doelen te halen. De borgingsfunctie functioneert in belangrijke mate zoals beoogt, maar kan op een aantal onderdelen nog verder versterkt worden. Dat geldt ook voor de platformfunctie. De nadruk komt steeds meer te liggen op het uitvoeren van concrete afspraken.

De belangrijkste uitdaging uit de periode 2013-2016 voor de volgende periode tot 2020 is de verandering van procesresultaat naar effecten.

Voor de periode na 2020 gelden concrete internationale klimaatdoelstellingen met een dwingend perspectief.

De *voorzitter* meldt dat er tevredenheid bestaat over de evaluatie.

De Borgingscommissie wil een groot deel van de aanbevelingen meenemen bij de voorbereiding van de reactie op de evaluatie. Er wordt nog overwogen om in de voortgangsrapportage of in een aparte brief aan te geven hoe aangekeken wordt tegen de voortzetting van het systeem van het Energieakkoord, ook na de verkiezingen. Het rapport van de evaluatie is daarbij waardevol.

Vragen en/of opmerkingen naar aanleiding van de presentatie

De heer *Rats* vraagt of er iets unieks is ontdekt.

De conclusies zijn op het niveau van het systeem en niet op het niveau van individuele maatregelen waar wellicht de unieke innovaties zitten. Wat deze aanpak uniek maakt is volgens de heer *Van Schelven* dat het een grote trendbreuk vormt met de periode voordat deze aanpak er was. De 47 ondertekenaars, dus de partijen in het akkoord, maken deze aanpak.

Mevrouw *Bos* vraagt hoe het in de komende jaren nog beter kan functioneren op basis van de aanbevelingen van de KWINKgroep. Er zijn nog heel wat noten te kraken en dat vraagt betrokkenheid en alertheid. Spreekster zou graag een voorstel zien waar nog iets actiefs op georganiseerd kan worden.

De *voorzitter* meldt dat het High Level Overleg met een voorstel zal komen.

Mevrouw *Hamer* is blij met de opmerking. Het proces zoals dat hier is ingezet met alle partijen aan tafel is redelijk uniek in de hele wereld. Het is ingewikkeld geweest en uit het niets met zoveel partijen ontstaan. Het is logisch dat er aanbevelingen voor verbeteringen zijn en die worden zeker opgepakt. Dat vraagt om voortdurende aanpassing en betrokkenheid van partijen. Dit moment is goed om nog eens met elkaar te doorleven zoals dat aan het begin van het Energieakkoord is gedaan. De SER heeft daar ook veel behoefte aan.

De *voorzitter* dankt de heer *Van Schelven* voor de presentatie.

8. Rondvraag

Niemand maakt gebruik van de rondvraag.

9. Afsluiting

Niets meer aan de orde zijnde sluit de *voorzitter* onder dankzegging aan de aanwezigen de vergadering om 12.20 uur.